

УДК 37.018.51:
796.323.2

Ю.С. Костюк
Національний педагогічний
університет ім. М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ УРОКІВ З БАСКЕТБОЛУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ СІЛЬСКИХ МАЛОКОМПЛЕКТНИХ ШКІЛ

Анотація. В статті особлива увага приділяється проблемам викладання баскетболу в сільських малокомплектних школах. Показано труднощі, які виникають при проведенні спортивних ігор. Впроваджено в навчально-виховний процес учнів сільської малокомплектної школи уроків зі стрітболу. Визначено віковий період початку навчання баскетболу.

Ключові слова: баскетбол, малокомплектна школа, вчитель, фізична культура, опитування, стрітбол.

Аннотация

Ю.С. Костюк. Особенности проведения уроков по баскетболу в учебно-воспитательном процессе учащихся 5-9 классов сельских малокомплектных школ

В статье особое внимание уделяется проблемам преподавания баскетбола в сельских малокомплектных школах. Показано трудности, возникающие при проведении спортивных игр. Предложено внедрение в учебно-воспитательный процесс уроков по стритболу. Определены возрастной период начала обучения баскетболу.

Ключевые слова: баскетбол, малокомплектная школа, учитель, физическая культура, опрос, стритбол.

Annotation

Yuliya Kostyuk. Features of lesson from basketball in the educational process students grades 5-9 rural small schools

The article focuses on the problems of teaching basketball in rural ungraded schools. Displaying difficulties that arise during sports games. An

introduction to the educational process lessons of streetball. Detected age period beginning teaching basketball.

Keywords: *basketball, ungraded school teacher, physical education, surveys, streetball.*

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема вдосконалення організаційних форм навчально-виховного процесу сільських малокомплектних шкіл, для яких характерними є особливості, зумовлені соціальними, територіальними, економічними, географічними та демографічними процесами [1]. Малокомплектна школа представляє собою феномен освітнього середовища України. Вже сама назва «малокомплектна» передбачає наявність у структурі школи класів-комплектів. Вони різняться за наповнюваністю як самої школи, так і кожного класу зокрема, але в переважній більшості для малокомплектних шкіл характерні спільні соціально-педагогічні проблеми:

- неповна кадрова забезпеченість шкіл вчителями з ряду предметів;
- близькість до природи, вплив громадської думки;
- велика зайнятість учителів і батьків домашнім господарством;
- обмеженість або відсутність позашкільних закладів, закладів культури в селі;
- слабка реалізація оздоровчих функцій більшості шкіл, недостатня турбота про фізичне здоров'я, емоційне благополуччя дітей;
- низька готовність дітей до навчання;
- нестабільність поєднання класів, варіативність щорічного набору дітей;
- робота вчителя з малочисельним різновіковим колективом учнів;
- перевантаження учнів самостійною роботою у класах-комплектах;

- надмірна інтенсивність педагогічного контролю і спілкування в малих школах;

- обмеженість використання (технічних засобів навчання) ТЗН, наочності, комп'ютерних технологій, що зменшує рівень поінформованості і загальний розвиток школярів [10].

Ці індивідуальні особливості сільських малокомплектних шкіл слід враховувати вчителю в роботі з учнями, при визначенні особливостей проведення уроків фізичної культури, адже кожен з наведених факторів по різному впливає на якість навчально-виховного процесу. Завдання і засоби фізичного виховання лишаються незмінними в умовах як міських загальноосвітніх шкіл, так і сільських. Проблема фізичного виховання дітей в умовах сільської малокомплектної школи має велике державне, наукове і практичне значення. Урок фізичної культури є і залишається основною формою організації фізичного виховання в сучасній школі. Розробленням даного питання займалася науковці О.Я. Савченко, Н.І. Присяжнюк, Г.Ф. Суворова, які в своїх дослідженнях звертають увагу на важливість правильного комплектування класів.

У пошуках інноваційних підходів до організації уроків фізичної культури учнівської молоді слід відзначити те, що ці пошуки займають особливе значення і є цікавими для ігрової діяльності. Саме ігри компенсують дефіцит рухової активності та дозволяють розв'язати цілий комплекс важливих завдань у роботі з учнями: навчити володіти своїм тілом, задовольнити їх потребу у русі, розвивати фізичні якості, розумові та творчі здібності [4].

Баскетбол був, є і залишається найефективнішим засобом фізичного виховання учнівської молоді. Різноманітність технічних і тактичних дій гри в баскетбол і власне ігрова діяльність дають змогу розвивати життєво важливі навички й уміння школярів, розвивати їх фізичні та психічні якості [8,9]. Освоєні рухові дії гри в баскетболі та пов'язані з ними фізичні вправи є ефективними засобами зміцнення здоров'я та рекреації, і можуть

використовуватися людиною впродовж всього її життя в самостійних формах занять фізичної культури (Кофман Л.Б., 1998).

Однак на сьогоднішній день виникають труднощі у впровадженні баскетболу в навчальний процес з фізичної культури в сільській малокомплектній школі.

З одного боку, малокомплектна школа дозволяє здійснювати повною мірою індивідуальний підхід при вивченні окремих елементів техніки гри, а з іншого боку, при малій наповнюваності класів, не можливо розучити гру в цілому, тому що в такому випадку не має змагальної діяльності, втрачається суть гри. Також велике значення відіграє науково – методичне забезпечення, матеріально-технічна база тієї чи іншої сільської школи, наявність спортивного інвентарю, а в деяких школах і спортивного залу взагалі [5].

Особливу значущість набувають питання підбору елементів баскетболу, які б були спрямовані на здобуття максимального оздоровчого ефекту під час занять фізичною культурою у підлітковому віці. В такому випадку дуже важливо застосовувати різноманітні способи і методи ведення уроків[6]. Вчитель був і залишається ключовою фігурою в системі освіти, саме перед ним постає питання насамперед, знайти індивідуальний підхід до кожного учня, щоб урок фізичної культури сприяв зацікавленню до занять баскетболом і міг стимулювати учнів в подальшому систематично займатися цим видом спорту[7]. Але в той же час нечисленність учнів у класі, різна фізична підготовленість та розвиток їх фізичних якостей ускладнює реалізацію викладання баскетболу в школі та проведенню спортивних змагань. В такому випадку слід об'єднувати близьких за віком учнів суміжних класів, щоб не втрачався сенс змагань та конкуренція в даній ситуації. Адже, беручи участь у змаганнях, учень прагне перемогти, а це в свою чергу сприяє виробленню психологічних якостей (цілеспрямованості, рішучості, наполегливості), що в подальшому житті дає змогу самостійно приймати адекватні рішення в екстремальних життєвих ситуаціях[8]. Взагалі, велика цінність баскетболу полягає в тому, що в нього можна грати як в залі

так і на вуличному майданчику, також є можливість самостійного будівництва майданчика, баскетбольні змагання можуть бути легко модифіковані, щоб проводитися серед малих груп з різною мірою підготовки і різного типу гравців. Хоча більшість організованих змагань по баскетболу проводяться між командами, що складаються з п'яти гравців, неофіційні баскетбольні змагання можуть проводитися на всьому майданчику як в повних складах 5 на 5, так і в урізаних складах на половині майданчика – 3 на 3; 2 на 2 і 1 на 1. Особливо швидко зростає кількість організованих баскетбольних змагань в грі 3 на 3[2].

Головне те, що визначає питому вагу баскетболу у системі фізичного виховання - це його цінність як комплексного засобу фізичного розвитку і виховання молоді [3].

Таким чином, на нашу думку, одним із напрямів модернізації таких уроків може бути розучування баскетболу як гри при малій кількості учнів на уроках. Це може бути стрітбол (вуличний баскетбол, який відрізняється від звичайного баскетболу кількістю гравців та зоною гри – половина ігрового майданчика), де кількість гравців складає 3 чоловіка з кожної команди, полегшуються правила гри та скорочується регламент часу[3]. Також можна використовувати групові взаємодії гравців, тобто, взаємодії двох гравців, взаємодії трьох гравців. Підвідні та рухливі ігри з елементами баскетболу, проведення комплексних уроків.

Головна спрямованість уроків – засобами баскетболу сприяти вирішенню завдань фізичного виховання школярів, навчити їх основам баскетболу і привчити до систематичних занять фізичними вправами. Для підвищення ефективності навчання прийомів баскетболу та гри в цілому, необхідна відповідна система, що передбачає визначення оптимальних завдань навчання, змісту, форм, засобів, методів, способів виконання вправ та методів організації діяльності учнів [9].

Мета дослідження – проаналізувати стан та умови викладання баскетболу в сільських малокомплектних школах.

Методи дослідження – теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, методи обробки статистичних даних, анкетування, педагогічне спостереження та опитування.

Результати дослідження. Вивчення особливостей проведення уроків з баскетболу в сільських малокомплектних школах здійснювалися за допомогою опитування вчителів фізичної культури сільських шкіл, та анкетування учнів 5-9 класів. В процесі опитування фахівців, нас в першу чергу цікавили умови викладання баскетболу в сільських школах, з якими проблемами їм доводиться стикатися під час проведення уроків з баскетболу, чи знайомі вони з такою грою як стрітбол. Також думка фахівців з приводу диференційованого навчання фізичних вправ засобами баскетболу, сприятливого віку початку вивчення елементів баскетболу, чи є у них можливість організовувати для учнів додаткове фізичне навантаження (спортивні гуртки, секції, заняття на природі).

У анкетуванні взяли участь вчителі фізичної культури таких загальноосвітніх шкіл Житомирської області : Більковецька ЗОШ, Кошарицька ЗОШ, Шахворостівська ЗОШ, Студеницька ЗОШ, Забрідська ЗОШ, Радчанська ЗОШ, Високопільська ЗОШ, та Стрижівська НВК І-ІІ ст. "Школа-колегіум".

Узагальнивши результати анкетувань, виявлено, що більша частина (80%) респондентів не має належної матеріально-технічної бази для проведення спортивних ігор, що ускладнює процес викладання баскетболу. 40% учителів зіткнулися з проблемою науково-методичного забезпечення, а 60% - з відсутністю мотивації та інтересу учнів на уроках фізичної культури. Це пов'язано з одноманітністю самих уроків. В процесі опитування встановлено, що більшість вчителів фізичної культури (73%) проводить заняття на природі, що сприяє загартовуванню молодого організму. 33% респондентів відповіли, що мають додаткові гуртки з баскетболу, 60% - з футболу, (причиною тому є популяризація цього виду спорту як в нашій країні, так і за її межами), 20% - з настільного тенісу і 13% - з легкої

атлетики. На питання, чи знайомі фахівці фізичної культури з такою грою як стрітбол, 80% учителів дали позитивні відповіді. Що стосується віку, з якого краще починати розучувати елементи гри з баскетболу, то 26% учителів придержуються думки, що слід розпочинати з 1-го класу, 20% респондентів відповіли з 2-го класу, а більшість опитаних вчителів (53%) надають перевагу 5-му класу.

Немає єдиної думки і серед самих фахівців з баскетболу щодо сприятливого віку для початку занять. Одні фахівці (Ю.І. Чуча, П.А. Чумаков, Ю.М. Портнова) рекомендують починати вивчати прийоми гри з 7-9 років. Н.В. Семашко, В.А. Кудряшов стверджують, що діти 7-10 років здатні оволодівати окремими ігровими прийомами, проте в них немає ще достатнього рівня розвитку фізичних якостей. Інші фахівці (Е.П. Волков, Л.Б. Кофман, В.П. Філін) рекомендують починати вивчення баскетболу з 11-12 років, а деякі з них (В.З. Бабушкін, В.М. Платонов) – з 13-15 років. Враховуючи викладене, найсприятливішим віком початку розучування баскетболу буде 5-й клас, тобто 11-12 років.

На питання, чи бачать фахівці потребу у реалізації диференційованого навчання фізичних вправ засобами баскетболу, то всі вчителі (100%) дали позитивні відповіді. Тому, головними критеріями, якими має керуватися вчитель, формуючи зміст навчального матеріалу, мають бути привабливість, інтереси, прагнення та вподобання дітей. Адже більшість дітей з цікавістю ставляться до вивчення і використання будь-яких рухливих і спортивних ігор за умови перспективи їх використання в ігрових ситуаціях.

З метою вивчення поглядів учнів основної малокомплектної школи на зміст і організацію процесу навчання гри в баскетбол було проведено опитування. У процесі опитування нас цікавила думка школярів та їх ставлення до уроків фізичної культури і навчання спортивних ігор, чи займаються учні фізичною культурою самостійно, зацікавленість батьків щодо рівня фізичної підготовленості учнів, чи знайомі школярі з грою

стритбол, та яким спортивним іграм вони надають перевагу. Також виявлено самооцінку учнів щодо володіння ними прийомами гри.

Анкетування проводилося в середині навчального року. В анкетуванні взяли участь 240 учнів 5-9 класів сільських шкіл, з них 123 дівчинки та 117 хлопчиків.

Узагальнивши результати анкетувань, виявлено що майже всім (97%) учням подобаються уроки фізичної культури. На питання, чи займаються вони фізичною культурою самостійно, 80% опитаних школярів дали позитивні відповіді. При цьому, основними формами фізичної культури, якими користуються учні є : ранкова зарядка – 36%, оздоровчий біг – 27%, спортивні секції – 20% та заняття фізичною культурою на уроках – 8%. Це можна пояснити тим, що в сільській місцевості немає ДЮСШ, а секції по деяким видам спорту існують тільки при школах.

На питання, чи цікавляться батьки рівнем фізичної підготовленості своїх дітей, 85% опитуваних дали позитивні відповіді , а тільки 15% – негативні.

Результати опитування показали, що спортивним іграм в школі надається велика перевага. Так, на питання яким видом спорту хотіли б займатися учні, 37% стверджують, що футболом, 25% хотіли б займатися баскетболом, 15% – волейболом, 11% – легкою атлетикою і 12% – іншими видами.

Абсолютна більшість опитуваних школярів(73%) стверджують, що у них є можливість займатися баскетболом, і що їм (85%) подобається цей вид спорту.

В процесі опитування виявлено, що значна більшість учнів (66%) нічого не знають про стритбол, але 34% опитуваних відповіли, що це різновид баскетболу із спрощеними правилами.

На питання, чи доводилося їм грати у цю гру, 87% учнів дали негативні відповіді, і лише 13% – позитивні.

Щодо самооцінки учнів володіння ними прийомами гри, то 30% опитуваних стверджують, що вміють вести м'яч, робити передачу і кидок м'яча в кошик; 19% учнів – вести м'яч і кидати в кошик; 14% школярів лише вміють вести і робити передачу м'яча; 11% опитуваних – тільки кидок м'яча в кошик; 10% респондентів відповіли, що вміють тільки вести м'яч; 8% – робити подвійний крок і кидок м'яча в кошик; 6% учнів взагалі нічого не вміють, та 5% опитуваних вміють робити тільки передачу.

Розгляд особливостей фізичної активності учнів малокомплектних шкіл дає змогу говорити про необхідність удосконалення навчально-виховного процесу.

Враховуючи вище викладене, необхідно розробити нову методику диференційованого навчання учнів основної малокомплектної школи засобами баскетболу.

Висновки:

1. Аналіз науково-методичної літератури показав, що впровадження спортивних ігор, а саме баскетболу в навчально-виховний процес в сільських малокомплектних школах відрізняється від організації навчально-виховного процесу учнів міських шкіл.

2. При опитуванні вчителів сільських шкіл виявлено наступні проблеми при проведенні уроків фізичної культури з використанням баскетболу в основній малокомплектній школі, а саме: більшість шкіл не мають належної матеріально-технічної бази; слабе науково-методичне забезпечення проведення уроків фізичної культури; відсутність інтересу учнів до занять фізичними вправами. При цьому у своїй роботі учителі надають перевагу проведенню уроків фізичної культури на свіжому повітрі та в більшості сільських шкіл організовано додаткове фізичне навантаження (спортивні гуртки (секції)).

3. Анкетування учнів показало, що великій кількості школярам подобаються уроки фізичної культури, тому більшість з них займаються

фізичною культурою самостійно. Крім цього, в процесі фізичного виховання учні сільської малокомплектної школи надають перевагу спортивним іграм і стверджують, що батьки цікавляться рівнем їхньої фізичної підготовленості.

Враховуючи вище викладене, необхідно розробити методику диференційованого навчання баскетболу учнів середніх класів з урахуванням специфіки організації навчально-виховного процесу в сільській малокомплектній школі.

Література

1. Рачинский С.А. Сельская школа: Сб. статей / С.А. Рачинський. – М., - 1991. – 181 с.
2. Сосновский М. Баскетбол на троих: [Как сделать баскетбол массовым] / М.Сосновский // Физкультура и спорт. – 2003. - №8. – С. 18-19
3. Виссел Х. Баскетбол: шаги к успеху / Х. Виссел; [пер.с англ.] – М.: ООО «Астрель», 2009. – 240 с.
4. Поплавський Л.Ю. Баскетбол: Підручник для студ. вищ. навч. закладів фіз. вих. / Л.Ю. Поплавський. – К.: Олімп. літ-ра, 2004. – 448 с.
5. Суворова Г.Ф. Обучение в малокомплектной сельской школе: 5-9 классы: Книга для учителя / М.: Просвещение, 1990. – 157 с.
6. Горчакова Л.П. Физическое воспитание в малокомплектной школе: Пособие для учителей / Л.П. Горчакова. – М.: Просвещение, 2003. – 160 с.
7. Біднюк П. Особистісний підхід до навчання та виховання школярів засобами фізичної культури / П.Біднюк // Фізичне виховання в школі. – 2001. - №4. – С. 27 – 30.
8. Волков Л.В. Теория и методика детского и юношеского спорта / Л.В. Волков. – К.: Олимпийская литература, 2002. – 294 с.
9. Спортивные игры: техника, тактика обучения: Учеб. Для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Ю.Д.Железняк, Ю.М.Портнов, В.П.Савин, А.В.Лексаков / Под ред. Ю.Д.Железняка, Ю.М.Портнова. – М.: Академия, 2001. – 520 с.
10. Біда О.А. Сільська малокомплектна школа: Для вчителів почат. класів і студ. пед.ф-тів / О.А. Біда. – К.: Наук. світ, 2000. – 34 с.

